## Edgar Allan Poe

# Havran; Zlatý skarabeus; Príhody Arthura Gordona Pyma

**básne (Večernica; Sen vo sne; Pieseň; Sen; Jazero; Sonet vede; Romanca; Jej; Helene; Izrafel; Mesto v mori; Spiaca; Lenora; Údolie nepokoja; Koloseum;Jednej v raji; F.-; F-s S. O-d; Sonet Zante; Zakliaty palác; Mlčanie; Červ Dobyvateľ; Krajina snov; Havran; Eulália; Ulalume; Helene; Zvony; Eldorádo; Matke; Annabel Lee; Sám), z úvah (Básnický princíp; recenzia Hawthornových Dva razy rozprávaných príbehov (časť); Filozofia básnickej skladby), poviedky (Zlatý skarabeus; Ligeia; Sud amontallada; Jama a kyvadlo; Okuliare; Vražda na ulici Morgue; Záhada Marie Rogêtovej; Odcudzený list; Na slovíčko s múmiou; Zostup do Maelströmu; Skokan; Berenice; Šeherezádin príbeh tisíc druhej noci; Zánik Domu usherovského; Rukopis nájdený vo fľaši; Stretnutie; Maska Červenej smrti; Morella; Človek davu; William Wilson; Prípad M. Valdemara; Zradné srdce; Oválny portrét; Podlhovastá debna; Ty si to bol!; Za živa v hrobe; Diablik zvrátenosti; Príbeh zo Skalnatých hôr; Čierny kocúr), Príhody Arthura Gordona Pyma**

Tatran (editor: Juraj Vojtek), 1984

preklad: **Jana Kantorová-Báliková, Michal Breznický, Ján Vilikovský, Jana Štefániková, Ivan Krčméry**

- 75 (*Básnický princíp*)
  (…) báseň si zaslúži svoje pomenovanie len vtedy, ak vzrušuje a pozdvihuje dušu.
- 75 (*Básnický princíp*)
  Nejednému z nás iste padne zaťažko vyhovieť prikázaniu kritikov, že *Stratený raj* treba bezvýhradne obdivovať od začiatku do konca, pretože je absolútne nemožné udržať si počas prestávok v čítaní ten stupeň entuziazmu, ktorý od nás diktát kritiky požaduje. Toto veľké dielo možno nepochybne považovať za básnické len vtedy, ak ho, odhliadnuc od životnej nevyhnutnosti všetkých umeleckých diel, Jednoty, budeme prijímať prosto ako sled kratších básní. Ak by sme ho, pre zachovanie Jednoty – totality dojmu či pôsobenia – prečítali (tak ako je to nevyhnutné) na jedno posedenie, výsledkom by bolo ustavičné striedanie vzruchu a útlmu. Po pasáži, ktorá by v nás budila dojem ozajstnej poézie, nasledoval by celkom určite úsek pôsobiaci tak plytko, že by nás nijaký kritik neprinútil obdivovať ho. Ak by sme však dielo čítali po druhý raz, vynechajúc prvú knihu – takže by sme začali druhou – prekvapilo by nás, že nás napĺňa obdivom to, čo sme predtým zatracovali, a že zatracujeme to, čo sme predtým obdivovali. Z toho vyplýva, že súhrnný či absolútny efekt i toho najlepšieho eposu pod slnkom je nulový (…).
- 76 (*Básnický princíp*)
  Ak nejaký človiečik dá „vytrvalým úsilím“ dohromady epos, úprimne ho pochvaľme za úsilie – ak sa niečo také má ozaj chváliť – nechvaľme však pre toto úsilie epos. Môžeme len dúfať, že v budúcnosti dá zdravý rozum pri posudzovaní umeleckého diela prednosť dojmu, akým pôsobí, účinku, ktorý vyvoláva, a nebude ho posudzovať podľa času, potrebného na vyvolanie účinku, ani podľa množstva „vytrvalého úsilia“, čo autor považoval za potrebné vynaložiť na jeho dosiahnutie. Popravde je vytrvalosť čosi celkom iné ako genialita.
- 77 (*Básnický princíp*)
  Práve tak, ako sa Intelekt zaoberá Pravdou, hovorí nám Vkus o Kráse a Morálne vedomie dohliada na Povinnosť. A kým Morálne vedomie nás upozorňuje na záväzky a Rozum na účelnosť, Vkus sa uspokojí s pôvabmi – vedie vojnu so Zlom iba na základe jeho deformity – jeho disproporcií – jeho nepriateľstva voči vhodnému, primeranému, harmonickému – slovom, voči Kráse.
- 80 (recenzia Hawthornových *Dva razy rozprávaných príbehov*)
  Keby ma niekto vyzval, aby som určil, aký druh skladby najlepšie spĺňa (…) požiadavky vysokého génia – bez váhania by som uviedol poviedku. Mám na mysli krátky prozaický útvar, ktorého pozorné čítanie si vyžiada pol až jednu alebo dve hodiny. Bežný román je problematický pre svoju dĺžku (…). Keďže ho nemožno prečítať na jedno posedenie, je samozrejmé, že stráca onú nesmiernu silu pochádzajúcu z *totality*. Svetské záujmy, pôsobiace v prestávkach medzi čítaním, vo väčšej či menšej miere dojem z knihy modifikujú, anulujú, alebo pôsobia proti nemu. No i prestávka v čítaní sama osebe stačí na porušenie ozajstnej jednoty. V krátkej poviedke však autor môže naplno uskutočniť svoj

zámer. Počas hodiny čítania ovláda čitateľovu dušu spisovateľ. Niet vonkajších ani vnútorných vplyvov – prameniacich z prerušenia alebo z únavy.

- 80 (recenzia Hawthornových *Dva razy rozprávaných príbehov*)

  Poviedka je oblasť skúsených literátov. Kto ju píše s rozvahou, neprispôsobuje svoje myšlienky svojim zápletkám; starostlivo a uvážene si zvolí jediný *účinok*, ktorý chce vyvolať, a potom si volí také zápletky – kombinuje udalosti – ktoré mu najlepšie pomôžu dosiahnuť zamýšľaný účinok. Ak už jeho prvá veta nesmeruje k dosiahnutiu tohto účinku, zlyhal hneď pri prvom kroku. V celej kompozícii by sa nemalo vyskytnúť jediné slovo, ktoré by priamo či nepriamo nesmerovalo k vopred stanovenému zámeru. Takýmto spôsobom, s takouto starostlivosťou a zručnosťou vznikne napokon obraz, ktorý zanechá v mysli vnímavého príjemcu pocit najplnšieho uspokojenia.

- 82 (*Filozofia básnickej skladby*)

  Spisovatelia – a zvlášť básnici – v nás chcú vzbudiť dojem, že tvoria v akomsi ušľachtilom šialenstve – v extatickom vnuknutí – a určite by sa zhrozili, keby mali verejnosti odhaliť zákulisie s nehotovými a nemotornými myšlienkami; so skutočnými zámermi zachytenými až v poslednej chvíli; s nespočetnými zábleskmi myšlienok, čo nikdy úplne nedozreli; so zrelými nápadmi, ktoré boli nepotrebné, a preto skončili medzi odpadom; so starostlivým výberom a odmietaním; s prácnym vybrusovaním a vsuvkami – slovom, so všetkými hnacími a posuvnými kolieskami, s javiskovou mašinériou, so schodíkmi, prepadliskami, s príčeskami a líčidlami, z ktorých sa v deväťdesiatich deviatich prípadoch zo sta skladá majetok literárneho herca.

- 83 (*Filozofia básnickej skladby*)

  Keď je akékoľvek literárne dielo pridlhé na to, aby sa dalo prečítať na jedno posedenie, musíme sa zrieť nesmierne dôležitého účinku, ktorý vyplýva z jednotnosti dojmu – pretože ak treba čítať s prestávkou, preniknú do vnímania svetské starosti a akákoľvek ucelenosť je ihneď preč.

- 84 (*Filozofia básnickej skladby*)

  (…) báseň je básňou iba potiaľ, pokiaľ mocne vzrušuje tým, že povznáša dušu; a všetky mocné vzruchy sú už svojou psychickou povahou krátke.

- 88 (*Filozofia básnickej skladby*)

  V skutočnosti (s výnimkou duchov nadpriemerne silných) originalita nie je, ako sa obyčajne predpokladá, záležitosťou nápadu alebo intuície. Spravidla sa musí prácne hľadať a dosiahne sa ani nie tak objavovaním ako skôr potláčaním.

- 89 (*Filozofia básnickej skladby*)

  (…) ak má izolovaný príbeh vyniknúť, nevyhnutne potrebuje úzko vymedzený priestor, ktorý mu je tým, čím rám obrazu.

- 116 (*Zlatý skarabeus*)

  (…) pochybujem, či by ľudský dôvtip vedel vymyslieť hádanku, ktorú by ľudský dôvtip nevedel správnou metódou rozlúštiť.

- 116 (*Zlatý skarabeus*)

  (…) princípy, ako riešiť jednoduché šifry, sa volia a menia podľa ducha toho alebo onoho jazyka.

- 125 (*Ligeia*)

  Z mnohých nepochopiteľných anomálií psychiky hádam ani jedna tak nenapína a nevzrušuje ako istá skutočnosť – v škole ju tuším nikdy nespomínajú. Keď sa totiž dakedy usilujeme oživiť si v pamäti, čo sme už dávno zabudli, nie a nie si spomenúť, hoci často nás od spomienky *delí iba krôčik*.

- 173 (*Vražda na ulici Morgue*)

  Rozumové schopnosti, ktoré sa označujú ako analytické, samy osebe ťažko analyzovať. Posudzujeme ich len podľa účinkov. Vieme o nich – okrem iného – že ten, kto je týmito vlastnosťami v neobyčajnej miere obdarený, čerpá z nich najživšie potešenie. Ako sa silák kochá vlastnou telesnou zdatnosťou a má rád cviky, pri ktorých uplatní svoje svaly, tak analytik nachádza záľubu v duševnej činnosti, ktorou *rieši*. Teší ho najvšednejšie zamestnanie, ak pri ňom môže uplatniť svoje nadanie. S obľubou sa venuje hádankám, rébusom, hieroglyfom; a pri ich lúštení prejavuje toľký *ostrovtip*, že sa to bežnému vnímaniu vidí až nadprirodzené. Výsledky, v skutočnosti dosiahnuté prísne metodickým postupom, zdajú sa plodom intuície. Túto schopnosť riešiť pravdepodobne veľmi podporuje štúdium matematiky, najmä jej najvyššieho odvetvia, ktoré sa neoprávnene, iba pre svoje spätné úkony, nazýva – akoby *par excellence* – analýzou. Lenže kalkulácia sama osebe nie je ešte analýzou. Šachista napríklad kalkuluje, ale o analýzu sa neusiluje. Z toho vyplýva, že účinky hry v šachy na duševné uspôsobenie človeka sa posudzujú veľmi mylne. (…) nenápadná hra v dámu zamestnáva vyššie schopnosti uvažujúceho intelektu oveľa účinnejšie a užitočnejšie ako všetky zložité pletky šachu.

Pri tejto hre, kde figúry vykonávajú osobitné a *bizarné* pohyby, ktoré majú rozličnú a premenlivú hodnotu, to, čo je iba zložité, sa nesprávne pokladá (omyl dosť častý) za hlbokomyseľné. Veľmi dôležitú úlohu tu hrá *pozornosť*. Ak čo len na chvíľočku ochabne, hráč ľahko spraví chybu a tá má za následok nevýhodu, alebo aj prehru. Keďže možné ťahy sú nielen rôznorodé, ale aj spletité, vzrastá pravdepodobnosť takýchto chýb; a v deviatich prípadoch z desiatich víťazí nie bystrejší hráč, ale sústredenejší. Naopak, pri hre v dámu, kde sú ťahy *jednaké* a majú iba málo obmien, možnosť chýb je malá, sama pozornosť ostáva pomerne nezamestnaná a ak niektorý partner získa výhodu, získa ju iba *ostrovtipom*. (…) Analytik, ktorý nemôže čerpať poznatky zo zvyčajných prameňov, vžíva sa do mysle svojho protivníka, stotožní sa s ním, a tak neraz na prvý pohľad vybadá jedinú metódu (niekedy až absurdne prostú), ktorou ho zvedie k omylu, alebo doženie k zle vyrátanému kroku.

Whist je oddávna známy vplyvom na takzvané kalkulačné schopnosti; ako vieme, nejeden človek vynikajúceho intelektu nachádzal v ňom zdanlivo nevysvetliteľné potešenie, kým šachu sa vyhýbal ako hre malichernej.

Niet pochybnosti, že nijaká iná podobná hra nekladie také vysoké požiadavky na analytické schopnosti. Najlepší šachista na svete je možno iba najlepším šachistom, nič viac; ale schopnosť dobre hrať whist naznačuje predpoklad úspechu v mnohých iných dôležitejších podujatiach, kde rozum zápasí s rozumom. Keď vravím o schopnosti dobre hrať, mám na mysli dokonalé ovládnutie hry a k nemu patrí poznať *všetky* pramene, z ktorých sa dajú čerpať prípustné výhody. Tie sú nielen mnohoraké, ale aj mnohotvárne a často ležia v skrytých oblastiach mysle priemernému vnímaniu načisto nedostupných. Starostlivo pozorovať znamená jasne si pamätať, a až potiaľto by sústredený šachista pri whiste veľmi dobre obstál, keďže Hoylove pravidlá (založené čiste na mechanizme hry) sú každému dostatočne zrozumiteľné. Mať obsiahlu pamäť a „hrať podľa predpisu“ platí preto vo všeobecnosti za vrchol hráčskeho umenia. Schopnosti analytikove sa však prejavia práve pri skutočnostiach, ktoré presahujú medze pravidiel. Potichu zhromažďuje celý rad pozorovaní a záverov. Jeho spolužiaci si asi počínajú tak isto: a rozdiel v množstve poznatkov, ktoré takto nazbierajú, je skôr dôsledkom kvality pozorovania ako správnosti záverov. Musíme vedieť, *čo* pozorovať. Náš hráč sa nijako neobmedzuje; a ak mu je hra cieľom, neznamená to ešte, že si odmieta robiť závery z okolností, ktoré s ňou priamo nesúvisia. Skúma výraz tváre svojho partnera a starostlivo ho porovnáva s tvárami protihráčov. Všíma si, ako kto ukladá karty v ruke; často vie spočítať tromf za tromfom, figúru za figúrou iba podľa pohľadov, akými ich majiteľ sprevádza. Za hry si všíma každú zmenu v tvárach spoluhráčov a z rozdielov vo výraze istoty, prekvapenia, víťazoslávy alebo sklamania nazbiera celú zásobu poznatkov. Podľa toho, ako hráč berie zdvih, usúdi, či sa mu v tejto partii podarí aj ďalší. Fintu rozpozná podľa spôsobu, akým hráč hádže kartu na stôl. Nestrážené alebo neopatrné slovo; úzkosť či bezstarostnosť, s akou hráč dvíha a skrýva kartu, ktorá mu náhodou spadla, alebo sa obrátila; ako počíta zdvihy a akým spôsobom ich ukladá; rozpaky, váhanie, nedočkavosť alebo vzrušený chvat – to všetko poskytuje jeho vnímaniu, zdanlivo intuitívnemu, poznatky o pravom stave vecí. Po dvoch-troch kolách vie celkom bezpečne, čo má kto na ruke, a potom už hrá tak presne a cieľavedome, akoby ostatní odkryli karty.

Analytickú schopnosť si však nesmieme mýliť s prostou bystrosťou; lebo kým analytik nevyhnutne musí byť bystrý, bystrí ľudia sú často až nenápadne neschopní analýzy. Logické či kombinačné nadanie, ktorým sa bystrosť zvyčajne prejavuje (…), vyskytuje tak často u ľudí, ktorých duševné schopnosti v iných ohľadoch hraničia temer so slabomyseľnosťou, že to až vzbudilo pozornosť psychológov. Medzi bystrosťou a analytickou schopnosťou je však oveľa väčší rozdiel ako medzi fantáziou a obrazotvornosťou, aj keď je to rozdiel veľmi podobnej povahy. A vskutku, zistili by sme, že bystrý človek má vždy bohatú fantáziu, kým ľudia obdarení *ozajstnou* obrazotvornosťou sú výlučne analytici.

- 178 (*Vražda na ulici Morgue*)

  Sotva sa nájde človek, čo by sa v istom období života nezabával tým, že sledoval kroky, ktorými jeho myseľ dospela k určitému záveru. Neraz je to neobyčajne zaujímavá činnosť; a toho, kto sa o ňu pokúsi prvý raz, prekvapí zdanlivo nepreklenuteľná vzdialenosť a nesúvislosť medzi počiatočným bodom a cieľom.

- 185 (*Vražda na ulici Morgue*)

  (…) sústavne robil chybu práve v tom, že sa pri pátraní utápal v podrobnostiach. Sám si zužoval rozhľad, lebo pozeral na veci priveľmi zblízka. Jednu-dve maličkosti azda videl neobyčajne jasne, ale pritom nevyhnutne strácal prehľad o veci ako celku. (…) aj to je chyba, keď človek ide priveľmi do hĺbky. Pravda nie je vždy na dne studne. Ba čo viac, verím, že pri najdôležitejších poznatkoch leží vždy na povrchu. Hlboké sú údolia, kde ju hľadáme, nie vrcholy hôr, kde ju nachádzame.

- 187 (*Vražda na ulici Morgue*)

  (…) ak niečo pomáha rozumu pri hľadaní pravdy, tak práve (…) odchýlky od roviny obyčajnosti. Pri pátraní sa netreba spytovať ‚čo sa stalo‘, ale skôr ‚čo z týchto vecí sa ešte nestalo‘.

- 193 (*Vražda na ulici Morgue*)

  Náhoda ako taká je kameňom úrazu pre mysliteľov, ktorí sa neoboznámili s počtom pravdepodobnosti (…).

- 202 (*Záhada Marie Rogêtovej*)
  Aj medzi najtriezvejšími mysliteľmi sa nájde málo takých, ktorých by niekedy nepriviedla k nejasnej, no neodolateľnej poloviere v nadprirodzený svet *náhoda*, naoko taká zázračná, že ju rozum odmieta uznať iba za náhodu. Takéto pocity – lebo poloviera, o ktorej hovorím, nemá nikdy silu *myšlienky* – sa nám zriedka podarí celkom potlačiť, ak sa neuchýlime k náuke o náhode, čiže, ako znie odborný názov, k počtu pravdepodobnosti. Tento počet je v podstate rýdzo matematický; stretáme sa s mimoriadnym prípadom, že najprísnejšia exaktná veda sa uplatňuje pri hmlistých a duchovných pojmoch v najnehmotnejších sférach myslenia.
- 214 (*Záhada Marie Rogêtovej*)
  Veľká väčšina ľudí pokladá za hlbokomyseľného iba toho, kto *vtipne protirečí* uznávaným názorom.
- 222 (*Záhada Marie Rogêtovej*)
  Niet nič neurčitejšieho ako dojem o totožnosti človeka. Každý pozná svojho blížneho, no iba zriedka by vedel odôvodniť *podľa čoho*.
- 225 (*Záhada Marie Rogêtovej*)
  Dejiny ľudského poznania nám sústavne dokazujú, že za najpočetnejšie a najdôležitejšie objavy vďačíme súbežným či náhodným a či podružným okolnostiam, a tak sa s ohľadom na pokrok ukázalo potrebným brať nie že veľký, ale najväčší zreteľ na objavy, ku ktorým sa dospeje náhodou, mimo rámca bežných očakávaní. Už nie je vedecké stavať na tom, čo bolo iba našou predstavou o tom, čo sa stane. *Náhoda* sa stala časťou základnej štruktúry. Z pravdepodobnosti sme spravili predmet absolútnych výpočtov. Nepredvídané a netušené vyjadrujeme priam školskými matematickými vzorcami. Opakujem, je viac ako isté, že väčšinu všetkej pravdy sme poznali z podružných faktov (…).
- 229 (*Záhada Marie Rogêtovej*)
  Za určitých okolností neslobodno verejnú mienku podceňovať. Ak vznikne sama od seba – ak sa objaví celkom spontánne – treba ju považovať za obdobu *intuície*, ktorá je výsadou geniálneho jednotlivca. V deväťdesiatich deviatich prípadoch by som sa pridŕžal jej úsudku. Ale je podmienkou, že nesmieme nájsť rukolapné dôkazy o ovplyvňovaní zvonka. Musí to byť v pravom zmysle mienka *verejnosti*; a toto rozlíšenie neraz veľmi ťažko vybadať a dodržať.
- 240 (*Záhada Marie Rogêtovej*)
  Nie že by Boh *nemohol* meniť svoje zákony, ale urážame ho, ak sa nazdávame, že môže nastať prípad, keď ich bude potrebné meniť. Tieto zákony boli už pri svojom vzniku uspôsobené tak, aby obsiahli *všetky* prípady, ktoré môžu v budúcnosti nastať. U Boha je všetko prítomnosť.
- 241 (*Záhada Marie Rogêtovej*) (???)
  Nič nie je (…) ťažšie, ako presvedčiť priemerného čitateľa, že ak niekto pri hre v kocky hodil dvakrát za sebou šestku, je to dostatočný dôvod, aby sme sa stavili o ľubovoľnú sumu, že po tretí raz šestka nepadne. Rozum zvyčajne takéto tvrdenie ihneď zamietne. Nechápe, ako môžu dva hody, ktoré sú už dokonané a ležia v minulosti, ovplyvniť hod, ktorý existuje iba v budúcnosti. Pravdepodobnosť, že padne šestka, vidí sa mu presne taká ako inokedy – to znamená, pohybuje sa iba v rozpätí možných výsledkov jediného hodu. A táto myšlienka je naoko taká samozrejmá, že ak jej chceme protirečiť, stretneme sa skôr s pohŕdavým úsmevom ako s vážnou pozornosťou. Omyl, na ktorom táto predstava spočíva – hrubý omyl s veľmi negatívnymi dôsledkami – by som sa márne pokúšal vysvetliť na priestore, ktorý mám teraz k dispozícii; a mysliacim ho vysvetľovať netreba. Tu azda stačí, ak poviem, že je to jeden z nekonečného radu omylov, ktoré stavia Rozumu do cesty jeho vlastný sklon hľadať pravdu v *podrobnostiach*.
- 242 (*Odcudzený list*)
  **Seneca**
  - Najväčším nepriateľom múdrosti je priveľká dôvtipnosť.
- 242 (*Odcudzený list*)
  – Ďalší z vašich kurióznych nápadov(…)[.] – povedal prefekt, ktorý nazýval kuriózným všetko, čo nevedel pochopiť, a preto žil obklopený samými kuriozitami.
- 250 (*Odcudzený list*)
  Keď chcem poznať, aký je niekto múdry či hlúpy, aký dobrý či zlomyseľný, alebo na čo v tej chvíli myslí, napodobním čo najvernejšie výraz jeho tváre a potom čakám, aké myšlienky či city, zodpovedajúce tomuto výrazu, sa mi vynoria v mysli a srdci.
- 250 (*Odcudzený list*)
  (…) prefekta i jeho nohsledov preto tak často stíha neúspech, že sa jednak vôbec nevedia stotožniť s protivníkom, jednak zle odhadujú, či skôr vôbec neodhadujú intelektuálne schopnosti, proti ktorým stoja. Opierajú sa iba o vlastné

predstavy o vynachádzavosti; a ak hľadajú niečo skryté, počítajú iba so spôsobmi, akými by to ukryli oni. Majú pravdu v tom, že ich vynachádzavosť je verným obrazom vynachádzavosti *davu*; no ak je jednotlivý zločinec prefíkaný v inom zmysle ako oni, samozrejme im prejde cez rozum. To sa stane vždy, keď je zločinec bystrejší ako oni, a spravidla aj vtedy, keď sa im vynachádzavosťou nevyrovná.

- 252 (*Odcudzený list*)

  Popieram užitočnosť a teda aj hodnotu rozumu, ktorý je vzdelaný inou formou ako prísne logickou. A najmä popieram hodnotu rozumu odchovaného štúdiom matematiky. Matematika je veda o forme množstve; matematické myslenie je iba logika aplikovaná na poznatky o forme a množstve. Veľmi mylný je predpoklad, že aspoň pravdy takzvanej *čistej* algebry sú abstraktnými či všeobecnými pravdami. Je to taký nesmierny omyl, že ma až zaráža, ako sa mohol stretnúť s takým všeobecným uznaním. Matematické axiómy nie sú axiómami všeobecnej pravdy. Čo platí o *pomere* – o forme a množstve – je neraz naskrze nesprávne napríklad v mravouke. V tejto vede zvyčajne nie je pravda, že súčet častí sa rovná celku. Ani v chémii táto axióma neobstojí. Neobstojí ani v dynamike, lebo ak sa skladajú dve sily, každá inej hodnoty, výsledná hodnota sa nemusí rovnať súčtu pôvodných hodnôt. Je ešte veľa iných matematických právd, ktoré platia iba vo sfére *pomeru*. No matematik už zo zvyku vychádza zo svojich obmedzených právd, akoby mali absolútne všeobecnú platnosť – ako ostatne verí celý svet.

- 253 (*Odcudzený list*)

  Hmotný svet oplýva prísnymi analógiami so svetom nehmotným (…), a tak sa do istej miery potvrdila i rečnícka poučka, že metafora alebo podobenstvo môžu skrášliť opis, ale aj podporiť argument.

- 266 (*Na slovíčko s múmiou*)

  Ani jeden národ na zemskom povrchu neuznával viac bohov ako jediného. V Skarabeovi, v Ibis i v ostatných sme [my Egypťania] videli (tak ako iné národy v iných tvoroch) symboly, prostredníctvom ktorých sme uctievali Stvoriteľa, lebo on je priveľmi vznešený, aby sme ho oslovovali priamo.

- 332 (*Rukopis nájdený vo fľaši*)

  (…) záľuba v materiálnej filozofii ma (…) poznačila najbežnejším omylom našich čias: vychádzať z princípov spomenutej vedy, aj keď sa vysvetľujú javy, aké sa takto vôbec nedajú vysvetliť.

- 353 (*Maska červenej smrti*)

  Aj ten najsmelší má v srdci struny, ktorých sa nemožno dotýkať bez rozochvenia. Aj najzúfalejší, najstratenejší, ktorým sú život i smrť rovnako na smiech, aj tí o istých veciach nežartujú.

- 392 (*Zradné srdce*)

  (…) to, čo pokladáte za šialenstvo, je iba nadmerná citlivosť zmyslov(…)[.]

- 409 (*Ty si to bol!*)

  (…) koho morí veľký žiaľ, rozhoduje sa ťažko a riešenie odkladá. Duševné sily sa ochromia, desia sa činnosti a nič na svete mu nevyhovuje lepšie, ako byť na pokoji a „pestovať si žiaľ“, ako sa vyslovili staré dámy, totiž dumať nad svojím trápením

- 439 (*Príbeh zo Skalnatých hôr*)

  (…) keď sa vám sníva a v sne vás pojme podozrenie, že sa vám sníva, *podozrenie sa vždy potvrdí* a takmer hneď sa prebudíte. A preto sa Novalis nemýli, keď tvrdí, že „už sa budíme, keď sa nám sníva, že sa nám sníva“.

- 453 (*Príhody Arthura Gordona Pyma*)

  (…) [K prirodzenému a nevyhnutnému zveličovaniu] máme všetci sklon, keď vykresľujeme príhody, čo na nás mocne zapôsobili a vyburcovali našu predstavivosť.

- 462 (*Príhody Arthura Gordona Pyma*)

  Keď sme za určité veci alebo sme voči nim zaujatí, nemôžeme sa o nich vysloviť s úplnou istotou ani na základe najjednoduchších údajov.